

підхід шляхом поєднання вже існуючих можливостей для студентів-юристів так і шляхом створення нових.

До вже існуючих можливостей для студентів-юристів можна віднести, в першу чергу, якісне опанування юридичних дисциплін; спецкурсів, які створюються з урахуванням вимог практики; активну участь у міжнародному співробітництві, а зокрема, шляхом здобуття чи продовження вищої освіти закордоном, участь у програмах подвійного дипломування; участь у: семінарах, тренінгах та інших заходах, які організують, як українські так і закордонні спеціалісти у галузі юриспруденції.

Чинний Закон України «Про вищу освіту» від 01 липня 2014 р. надав широкі можливості для ВУЗів в Україні у тому числі і для коледжів. Ми переконані у тому, що важливим кроком у вирішенні проблеми відсутності достатніх практичних навиків у студентів юридичних ВУЗів є створенні при коледжах «юридичних клінік». Такі клініки зможуть надати студентам-юристам необхідні практичні навички, допоможуть краще та ґрунтовніше засвоїти пройдений теоретичний матеріал.

Список використаних джерел

1. Конвенція про визнання кваліфікацій з вищої освіти в європейському регіоні: Конвенція Ради Європи, ООН від 11.04.1997 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_308.
2. Юридичний факультет оголошує набір на магістерську програму подвійного дипломування «Україно-Європейські правничі студії» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://law.univ.kiev.ua/vstupnyku/mahistratura/item/3351-yurydychnyi-fakultet-oholoshuie-nabir-na-mahistersku-prohramu-podviinoho-dyplomuvannia-ukraino-yevropeiski-pravnychi-studii?lang=uk_UA.UTF-8,%20uk_UA,%20uk_UA.KO18-R,%20uk_UA.CP1251,%20uk_UA.CP866,%20uk_UA.ISO8859-5,%20ukrainian
3. Спільна декларація міністрів освіти Європи «Європейський простір у сфері вищої освіти», підписана у Болонії 19 червня 1999 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_525.
4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Угода: Європейський Союз; Європейське співтовариство з атомної енергії від 27.06.2014 року // Офіційний вісник України. – 2014. – № 75. – Т. 1. – Ст. 83.
5. Концепція розвитку вищої юридичної освіти в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://univer.km.uf/koncept.htm>
6. Фольварочний І.В. Модернізація змісту, методів та форм підготовки фахівців на основі вивчення зарубіжного досвіду [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gnpu.edu.ua/files/VIDANNIY/Visnik_12/V12_34.pdf
7. Про вищу освіту. Закон України від 01 липня 2014 р. №1556-VII//Відомості Верховної Ради України. – 2014. - N 37-38.–Ст. 2004
8. Резнікова В.В., Орлова О.С. Проблема практичної фахової підготовки вітчизняних правників у ДВНЗ України / В.В. Резнікова, О.С. Орлова // «Інноваційні освітні технології: досвід Європейського Союзу та його впровадження в процес підготовки юристів» збірник тез (25 трав. 2016 р.) м. Братислава (Словацька Республіка). — 2016. — С. 188—191.
9. Єлов В. А. Юридична клініка : навч. посіб. / В. А. Єлов, С. І. Молібог, Д. Г. Павленко. – К. : Школяр, 2004. – 315 с.

УДК 349.6:551.587.7.:504.7

ПРИНЦИПИ РЕГУЛЮВАННЯ АНТРОПОГЕННИХ ЕМІСІЙ: АПОЛОГІЯ ВІД ГЛОБАЛЬНИХ ЕКОЛОГІЧНИХ ВИКЛИКІВ

Дей М.О.

*(заступник директора Навчально-наукового інституту права кандидат
юридичних наук, доцент, професор кафедри теорії права та держави)*

Кожушко Д.Б.

*(аспірант кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства
Київського університету права НАН України)*

Анотація. Стаття присвячена апології до сучасних глобальних екологічних викликів людству. Принципи регулювання антропогенних викидів, що спричиняють парниковий ефект у планетарному

масштабі, являють собою керівні ідеї, що дають шанс людству зберегти екосистему задля майбутніх поколінь, досягнути глобальних екологічних цілей.

Ключові слова: глобалізація, глобальні екологічні виклики людству, глобальні екологічні проблеми, антропогенні емісії, принципи регулювання, апологія від екологічної кризи.

Principles of regulation anthropogenic emissions: apology from global environmental problems

The paper is devoted to modern global environmental calls to mankind. Principles of regulation of anthropogenic emissions that cause the greenhouse effect on a planetary scale, are the guiding ideas that give humanity a chance to save the ecosystem for future generations, to achieve global environmental objectives.

Key words: globalization, global ecological calls to mankind, global environmental problems, anthropogenic emission, control principles, an apology from the ecological crisis.

Постановка проблеми. Загроза екологічних катастроф, що унеможлиблює людське життя на планеті та призводить до дисбалансу екосистем, спричинена масштабним економічним розвитком. Інституціональний підхід до становлення правової бази ринку парникових газів, їх інвентаризації та механізмів торгівлі квотами розкриває типові риси, принципи екологізації виробництва. Означеній проблематиці перешкоджають об'єктивні причини, які пов'язані з «парниковим ефектом» – з відсутністю інституційної, інфраструктурної та правової бази, які би відповідали реаліям сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Природа певних принципів правового регулювання системи інвентаризації парникових газів стала об'єктом дослідження наступних учених: С. Балашенка, А. Захарова, О. Коробової, О. Логачової, Н. Лось, Н. Минько, Р. Процишина, К. Прохоренка та ін.

Метою статті є дослідження проблем правової науки у частині апології від глобальних екологічних викликів – принципів регулювання антропогенних емісій.

Людство здійснює активну участь у вирішенні глобальних проблем забруднення навколишнього природного середовища щодо тенденції скорочення викидів парникових газів – антропогенних емісій, враховуючи глобальну солідарність своєї правотворчої діяльності на етапі узгодження змісту норм.

Бурхливий розвиток господарської діяльності у багатьох країнах світу, підвищує ризик можливої екологічної кризи. Принципи правового формування еколого-економічних відносин, спонукають суспільство, держави вчиняти усіх заходів щодо втручання у запобіганні екологічних катастроф.

Екологічна безпека залежить, в першу чергу, і від парникового ефекту. Серед підходів до визначення цього поняття, слід виділити тезу В. Белоусова, що парниковий ефект – це властивість атмосфери пропускати сонячну радіацію (ультрафіолетове випромінювання) і частково затримувати земне (інфрачервоне) випромінювання, тим самим, сприяючи акумуляцію тепла Землею, середня температура поверхні якої в даний час становить близько 15°C. При даній температурі поверхня планети і атмосфера знаходяться у тепловій рівновазі. [1, с. 7]

До парникових газів прямої дії, які безпосередньо викликають парниковий ефект, належать вуглекислий газ (CO²), метан (CH⁴), закис азоту (N²O) та озон (O³). Хоча, ці гази постійно продукуються в атмосфері природним чином, збільшення їх концентрації останнім часом є значною мірою наслідком людської діяльності [2] – антропогенний фактор.

Відповідальність за екологічну кризу є предметом особливої стурбованості планетарної спільноти, і тому до забруднювачів атмосферного повітря як на рівні держав, так на рівні промислових підприємств застосовують підвищені санкції, такі, як «штрафи, відмова у державній субсидії і фінансуванні, відмова у наданні кредитів з боку банків, часткове або повне призупинення виробничих циклів».

Втім, як зазначалося вище, в рамках інвентаризації складається перелік виробничих об'єктів, які є джерелами забруднення навколишнього середовища. Обсяг і ступінь небезпеки забруднюючих речовин залежить від технологічних процесів, що відбуваються на певному підприємстві. Будь-яка інвентаризація джерел викидів – це

комплекс заходів, у цілому спрямований на охорону атмосферного повітря та захист екологічних прав і свобод людини.

Екологічні імперативи (юридично обов'язкової сили), що відображені в нормах міжнародного права – основні принципи, що носять імперативний характер (*jus cogens*). Відповідно до 21 принципу Стокгольмської декларації, держави-учасниці несуть «відповідальність за забезпечення того, щоби діяльність, що проводиться під їх юрисдикцією й контролем, не завдавала шкоди навколишньому середовищу в інших державах або в зонах поза національної юрисдикції». Цей принцип визнається складовою частиною міжнародного права та певним чином потребує конкретизації з метою обґрунтування регулювання навколишнього середовища.[3]

У цих цілях були розроблені міжнародні угоди, які, залежно від змісту, у науці умовно класифікують за наступними критеріями на групи:

- 1) комплексні договори, спрямовані на охорону довкілля у цілому:
 - Базельська конвенція про контроль за транскордонним переміщенням небезпечних відходів та їх використанням (1989 р.);
 - Конвенція про біологічне різноманіття (1992 р.);
 - Конвенція про доступ до екологічної інформації та участі громадськості у прийнятті рішень у сфері навколишнього середовища (1998 р.) та ін.
- 2) договори, спрямовані на охорону окремих видів природних об'єктів:
 - Конвенція про транскордонне забруднення повітря на великі відстані (1979 р.);
 - Конвенція ООН з морського права (1982 р.);
 - Віденська конвенція про охорону озонового шару (1992 р.);
 - Рамкова конвенція ООН про зміну клімату (1992 р.) та Кіотський протокол до неї (1997 р.) тощо.

У 1998 р. у м. Буенос-Айрес (Аргентина) відбулася четверта сесія Конференції Сторін Рамкової конвенції ООН про зміну клімату. «Буенос-Айреський план дій» передбачав, перш за все, розробку та узгодження на міжнародному рівні принципів – норм, правил і процедур запровадження «гнучких механізмів», правил і процедур забезпечення дотримання зобов'язань відповідно до вимог Кіотського протоколу, включаючи заходи щодо відповідальності.

Інформація щодо внутрішньої та зовнішньої діяльності з питань зміни клімату мусить бути відображена у Національних повідомленнях Сторін, які включають наступні основні розділи (FCCC/CP/1999/7, офіційний сайт – <http://newsroom.unfccc.int/>), а саме:

- національні обставини – організаційна структура для вирішення питань зміни клімату, демографічна, географічна, кліматична та економічна довідки, огляди стану енергетики, транспорту, промисловості, відходів, житлового господарства, сільського та лісового господарства тощо;
- інвентаризації парникових газів – у вигляді сумарних таблиць та резюме, яке висвітлює методологічні аспекти;
- політичні та технічні заходи, які призводять до зменшення викидів або збільшення поглинання парникових газів;
- макроекономічні, секторальні прогнози та прогнози викидів парникових газів;
- оцінка вразливості секторів економіки та екосистем до зміни клімату і адаптаційні заходи щодо останніх;
- дослідження кліматичної системи та систематичні спостереження за її станом;
- просвітницька діяльність, підготовка кадрів та інформування громадськості.

У лютому 1998 р. Україна надіслала до Секретаріату РКООНЗК своє Перше національне повідомлення з питань зміни клімату.

На п'ятій сесії Конференції Сторін у м. Бонн (Німеччина), яка відбулася з 25 жовтня по 05 листопада 1999 р. були прийняті Керівні принципи щодо підготовки національних повідомлень Сторін.

Тож, цінність Кіотського протоколу відбивається у в тому, що цей документ являв собою глобальний «пілотний проект», створений з метою для відпрацювання механізмів регулювання антропогенних емісій.

Доктринальні положення міжнародного екологічного права були враховані і при формуванні принципів інвентаризації емісій державами СНД з прийняттям Модельного екологічного кодексу № 27-8 від 16 листопада 2006 року. [4]

Відповідно до ст. 2 «Основні принципи екологічного законодавства» Глави 2, до принципів відносять:

1. Принцип пріоритету – верховенство конституційних прав людини і громадянина на сприятливе навколишнє середовище і забезпечення екологічної безпеки; віднесення діяльності в екологічній сфері до сфери стратегічних національних інтересів держави; пріоритет міжнародного права, що забезпечує рівноправне міжнародне співробітництво держави в екологічній сфері.

2. Принцип рівності учасників екологічних відносин означає, що громадяни (фізичні особи) та юридичні особи, незалежно від форм власності, мають рівні екологічні права і вільно здійснюють їх, не порушуючи екологічних прав і законних інтересів інших осіб.

3. Принцип громадянської відповідальності учасників екологічних відносин означає:

- Обов'язкове екологічне страхування цивільної відповідальності підприємств і організацій, незалежно від форм власності, що є джерелом підвищеної екологічної небезпеки;

- Обов'язкове відшкодування збитків фізичних і юридичних осіб, понесених у результаті заподіяної шкоди навколишньому середовищу, здоров'ю людини і громадянина, майну фізичних та юридичних осіб;

- Повну компенсацію завданих екологічних збитків.

4. Принцип незалежності професійної діяльності в екологічній сфері, який реалізується при проведенні:

- Екологічної експертизи планованої господарської та іншої діяльності;

- Екологічного контролю в екологічній сфері;

- Екологічного аудиту господарської та іншої діяльності.

5. Принцип обережності в екологічній сфері забезпечується:

- Системою постійного державного контролю за господарською та іншою діяльністю, реалізація якої надає чи може здійснювати негативний вплив на навколишнє середовище і створювати загрози екологічної безпеки інших держав;

- Обов'язковим проведенням і документальним оформленням висновків екологічної експертизи проектів та іншої документації, обґрунтовують плановану господарську та іншу діяльність, при реалізації якої існує ризик виникнення загроз екологічної безпеки;

- Розвитком державної системи екологічного моніторингу;

- Створенням і функціонуванням державних обсерваторій екологічної безпеки на базі наукомістких технологій;

- Постійним науковим прогнозуванням ймовірних загроз екологічної безпеки держави, виникнення яких може наступити у результаті природних, техногенних або природно-техногенних процесів.

6. Принцип екологічного відповідності означає, що:

- Розміщення об'єктів господарської та іншої діяльності здійснюється з урахуванням екологічної ємності території;

- Антропогенний вплив господарської та іншої діяльності на навколишнє середовище не повинен перевищувати гранично допустимого екологічного навантаження на відповідних територіях.

7. Превентивні заходи запобігання негативним впливам на навколишнє середовище і загроз екологічної безпеки держави встановлює принцип заборони:

- Будь-яких видів діяльності, що створюють пряму загрозу національної та міжнародної екологічної безпеки;
- Реклами екологічно небезпечних товарів і послуг;
- Впровадження або припинення введення в практику нових видів господарської та іншої діяльності, за якими в даний час немає науково обґрунтованих прогнозів і рекомендацій з охорони довкілля та забезпечення гарантій екологічної безпеки при їх практичній реалізації.

8. Правове підтвердження дотримання екологічного законодавства учасниками екологічних відносин забезпечується дотриманням принципу гарантій:

- Екологічної безпеки запланованої та здійснюваної господарської та іншої діяльності;
- Екологічної безпеки товарів і послуг;
- Профілактики та попередження екологічної злочинності;
- Невідворотності покарання за екологічні злочини.

9. Держава забезпечує дотримання принципу гласності:

- Діяльності в екологічній сфері;
- Достовірності екологічної інформації.[4]

На сьогодні реалізація екологічної політики потребує ефективного функціонування системи законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища,[5, с. 87] спрямованого на досягнення національних пріоритетів. Разом із тим, на 21-ому раунді Конференції сторін РКООНЗК (Conference of the Parties, COP 21), яка проходила у м. Париж (Франція) з 30 листопада по 11 грудня 2015 р., Україною було підтримано курс по досягненню компромісу щодо нової Глобальної кліматичної угоди, яка набуде чинності у 2020 році.

Ключовий документ повинен ґрунтуватися на кількох принципах:

по-перше, нова Глобальна кліматична угода повинна бути застосована для всіх держав-учасниць;

по-друге, «диференціація в цій угоді має бути заснована на обґрунтованих економічних і соціальних показниках, а також бути гнучкою і юридично обов'язковою;

по-третє, вона повинна надати ринкові і неринкові інструменти для виконання зобов'язань, і кожна держава-учасниця повинна мати рівний і недискримінаційний доступ до цих інструментів;

по-четверте, угода має передбачати зміцнення міжнародного співробітництва у галузі адаптації до зміни клімату, у тому числі обмін інформацією про найкращі доступні інструменти і технології». [6]

Глобальна кліматична угода повинна відповідати сучасним реаліям зміни клімату на планеті, враховувати вплив антропогенного фактора і, у цілому, амбіції щодо кліматичного зобов'язання – очікуваного національно-визначеного внеску (ОНВВ, від англ. INDC, «intended nationally determined contributions») на 2020-2030 рр. [7]

Україною, відповідно до рішень COP 20 (м. Ліма, Перу), [8] до Секретаріату РКООНЗК було подано 30 вересня 2015 року ОНВВ. Ці кліматичні зобов'язання ухвалено Розпорядженням КМУ «Про схвалення Очікуваного національно визначеного внеску України до проекту нової глобальної кліматичної угоди» № 980-р від 16.09.2015 р. [9]

Основними вимогами до національного законодавства є його наближення до глобальної екологічної політики. На твердження М. І. Хилька, екологічна політика – це сукупність засобів і заходів, пов'язаних із впливом суспільства на природу і спрямованих на забезпечення екологічно збалансованого розвитку і цивілізованості [10, с. 14]. Важливим інструментом реалізації національної екологічної політики є розвиток партнерства між секторами та залучення до планування і реалізації політики усіх

зацікавлених сторін (органи виконавчої влади, приватний сектор, виробники, науковці, громадські організації, органи місцевого самоврядування). [11]

Втім, серед підходів, до вимог також відносять забезпечення впровадження багатосторонніх екологічних угод (договори, конвенції, протоколи тощо), стороною яких є Україна. Законодавство, що регулює інвентаризацію парникових газів, враховуючи відповідні положення Конституції України, повинно демонструвати соціальну прийнятність, що підтверджує інтеграцію і взаємодію; економічну ефективність – результативність; розв'язання екологічних проблем на регіональному рівні.

Ратифікація міжнародних договорів щодо захисту атмосферного повітря від забруднення обґрунтовує задекларований один із основних пріоритетів екологічної політики України. Загальні вимоги у цій сфері закріплено Законами України «Про охорону атмосферного повітря» № 2707-ХІІ від 16 жовтня 1992 р., «Про охорону навколишнього природного середовища» № 1264-ХІІ від 25 червня 1991 р. та ін., але спеціальне правове регулювання національної системи інвентаризації парникових газів на рівні закону у кліматоохоронній сфері відсутнє.

Постанова КМУ «Про кліматичну програму України» № 650 від 28 червня 1997 р. (Кліматична програма, що являє собою складову частину Всесвітньої кліматичної програми), визнала клімат одним із основних природних ресурсів, від якого залежать умови життя і діяльності людини, напрями і рівень розвитку економіки.

Кліматична програма України (далі – Програма) визначила, що клімат є одним з основних факторів, які формують природне середовище, навіть незначні його зміни на фоні складної екологічної ситуації можуть викликати значні соціально-економічні збитки, якщо не вживати комплексу заходів до запобігання їм.

Кліматична програма формулює положення, що коливання клімату та зміна клімату є наслідком як природних процесів, так результатом господарської діяльності людини, і, в першу чергу, через викиди в атмосферу парникових газів, головні з яких діоксид вуглецю та метан.[12]

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, через те, що запровадження Програми було розраховано лише на 1998-2002 роки, нагальним залишається питання прийняття нової Кліматичної програми та Плану заходів до неї, якими було б окреслено коло принципів регулювання антропогенних емісій. У новій Програмі доцільним уявляється передбачити низку важливих заходів і механізм їх реалізації, інноваційні проекти, наукові дослідження, визначаючи коло суб'єктів виконання та джерела фінансування, врешті-решт, відповідальність.

Провідний принцип – «Кіотський протокол – це більше ніж торгівля повітрям» вимагає, формування принципів другого періоду. Приведення ж у відповідність національного законодавства про інвентаризацію парникових газів до вимог глобальних екологічних викликів, повинно узгоджуватися із положеннями джерел, на кшталт, *acquis communautaire* (*acquis*).

Список використаних джерел

1. Белоусов В. Н. Энергосбережение и выбросы парниковых газов (CO²): учебное пособие / В. Н. Белоусов, С. Н. Смородин, В. Ю. Лакомкин // СПбГТУРП. – СПб., 2014. – 52 с.
2. Перше національне повідомлення щодо питань зміни клімату. // [Електрон. ресурс] – Режим доступу: – www.climate.org.ua/ghg_emis/1nat_com_lua
3. Стокгольмська Декларація ООН від 16.06.1972 р. Щодо питань навколишнього середовища. // [Електрон. ресурс] – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_454.
4. Модельный экологический кодекс для государств-участников Содружества Независимых Государств [международный документ от 16.11.2006 г.]. // [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/997_g03
5. Бредіхіна В. Л. Кодифікація екологічного законодавства як інструмент реалізації національної екологічної політики / Вікторія Леонідівна Бредіхіна / Актуальні питання кодифікації екологічного законодавства України : зб. тез наук. доп. учасн. «круглого столу», 09 листоп. 2012 р. / Нац. ун-т. «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». – Х., 2012. – С. 87-89.

6. Україна бере участь у розробці Глобальної кліматичної угоди, – Порошенко // Еспресо. – 30 листопада 2015. // [Електрон. ресурс] – Режим доступу: http://espresso.tv/news/2015/11/30/ukrayina_bere_uchast_u_rozrobci_globalnoyi_klimatichnoyi_ugody_poroshenko
7. CAIT Climate Data Explorer: [Electronic resource]. – Mode of access: <http://cait.wri.org/indc/#/map>
8. UNFCCC COP 20: [Electronic resource]. – Mode of access: http://unfccc.int/meetings/lima_dec_2014/meeting/8141.php
9. Про схвалення Очікуваного національно визначеного внеску України до проекту нової глобальної кліматичної угоди : [розпор. КМУ від 16.09.2015 р. №980-р]. // [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/980-2015-%D1%80>
10. Хилько М. І. Екологічна політика : [монографія] / М. І. Хилько. – К. : Абрис, 1999. – 54 с.
11. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року: Закон України від 21 грудня 2010 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – №26. – Ст. 218.
12. Про Кліматичну програму України: [пост. КМУ від 28.06.1997 р. №650]. // [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/650-97-п>.

ПРАВО О НЕДРАХ – САМОСТОЯТЕЛЬНАЯ ОТРАСЛЬ КАЗАХСТАНСКОГО ПРАВА, НАУКА И УЧЕБНАЯ ДИСЦИПЛИНА

Елюбаев Ж.С.

(доктор юридических наук, MCI Arb, Управляющий правовой советник Евразийского подразделения корпорации «Шеврон», член-корреспондент Петровской академии наук и искусств (РФ), профессор юридического факультета Казахского национального университета им. аль-Фараби, Президент Казахстанской ассоциации юристов нефтегазовой отрасли (KPLA), член Управляющего совета KazBar)

Сейчас, мало у кого возникает сомнение в том, что *право о недрах* является самостоятельной отраслью в системе казахстанского права. Его роль и место, в период глобализации, устойчивого развития государства на основе демократических институтов власти и рыночных экономических отношений весьма высоки, поскольку нынешний этап мировой цивилизации в значительной степени зависит от эффективного освоения недр с применением высоких технологий, позволяющих обеспечивать надлежащую охрану и воспроизводство недр, а также рационально использовать другие природные ресурсы.

На основе классических свойств, характерных для любой отрасли права следует отметить, что *право о недрах* – это система установленных и санкционированных государством норм, регулирующих отношения по изучению, пользованию, воспроизводству и охране недр. *Право о недрах*, как самостоятельная отрасль права, которая характеризуется наличием предметного единства общественных отношений, самостоятельных методов их регулирования, специфических правовых принципов, правовых институтов и самостоятельных источников права.

Право о недрах следует рассматривать шире чем «горное право», более того обосновывается позиция о необходимости отказа от термина «горное право», как отрасли права на том основании, что последний в настоящее время не охватывает в полном объеме отношения, связанные с управлением и освоением недр. *Горное право* – это право прошлого, оно может и должно существовать лишь в качестве правового института в структуре самостоятельной отрасли права – *права о недрах*. Попытаюсь обосновать этот вывод следующим:

Во-первых, обратимся к лингвистическо-этимологическому анализу слов (терминов) «гора» и «горный». Так, под словом «гора» понимается: «значительная возвышенность, поднимающаяся над окружающей местностью». Одно из определений слова «горный» интерпретируется как «относящийся к разработке недр»[1]. Другие же определения этого слова, основанные в прямом и переносном смысле, не относятся к предмету нашего исследования. Итак, лингвистическая и этимологическая трактовка слова «гора» не имеет прямой связи с термином «недра» и «недропользование». Между тем одно же из значений